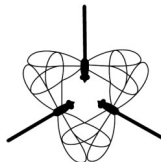

SLOVENSKO ODONATOLOŠKO DRUŠTVO

Verovškova 56, SI-1000 Ljubljana, Slovenija
Internet: <http://www.odonatosloko-drustvo.si>
E-mail: nabiralnik@odonatosloko-drustvo.si

ERJAVECIA

številk 39

BILTEN

31.10.2024

izhaja enkrat na leto

ISSN 1408-8185

uredil: Matjaž Bedjanič

FRIEDRICH MORITZ BRAUER
(1832-1904)

NASLOVNICI POD ROB

FRIEDRICH MORITZ BRAUER (1832-1904) – EDEN VODILNIH AVSTRIJSKIH ENTOMOLOGOV DRUGE POLOVICE 19. STOLETJA

V 19. stoletju, v času Avstrijskega cesarstva in kasneje Avstro-Ogrske, je entomologija tudi v naši nekdanji državi doživljala velik napredek. Avstrijski entomologi so bili med vodilnimi v Evropi. Med najeminentnejše vsekakor sodi tudi zoolog in entomolog Friedrich Moritz Brauer, ki so mu svetovni sloves prinesle njegove raziskave dvokrilcev, mrežekrilcev in kačjih pastirjev.

Rojen je bil 12. maja 1832 na Dunaju. Že v otroštvu je zbiral in opazoval žuželke, pri čemer so ga navdihovali oče Anton Justus, stric Daniel Baum in učitelj Anton Löw. Leta 1846 je prejel majhno zbirko eksotičnih žuželk, ki mu jih je pomagal določiti kurator Vinzenz Kollar v dvornem prirodoslovnem muzeju na Dunaju. Leta 1848 je osnoval svojo zbirko žuželk, ki jo je hranil vse življenje. V rani mladosti je nabiral in gojil predvsem mrežekrilce ter opisoval in risal njihove ličinke. Bil je eden od ustanoviteljev avstrijskega naravoslovnega združenja Zoologisch-Botanische Gesellschaft (1851). Leta 1853 se je vpisal na študij medicine na dunajski univerzi, prvi rigoroz je opravil leta 1860, drugega pa leta 1971. Leta 1872 je bil habilitiran, leta 1884 pa je postal redni profesor na dunajski univerzi.

Čeprav je bil Brauer že v času srednje šole redni obiskovalec entomološkega oddelka takratnega dvornega prirodopisnega kabineta se je Prirodoslovnemu muzeju na Dunaju (K.k. Naturhistorisches Hofmuseum) pridružil šele leta 1861, kot zrel in uveljavljen entomološki raziskovalec. Dodeljen je bil oddelku za mehkužce in sorodne skupine, ki ga je vodil kustos Georg Ritter von Frauenfeld, po njegovi smrti pa je skrb za urejanje zelo obsežne zbirke prevzel Brauer. To delo je pokazalo njegovo vestnost in izjemen sistematičen pogled tudi za skupino živali, ki ni bila področje njegovega osrednjega interesa. Marca 1876 je bil imenovan za kustosa in po 16 letih v muzeju je lahko vso svojo energijo končno posvetil entomologiji. Prevzel je vodenje obsežnih zbirk skupin Diptera, Neuroptera in Pseudoneuroptera, torej tistih skupin žuželk, pri raziskavah katerih je že pridobil svetovni sloves. Februarja 1898 je bil imenovan za direktorja Zoološkega oddelka Prirodoslovnega muzeja. Kot je menda sam večkrat izjavil, Brauer ni bil rojen za upravnega uradnika in se mu je zdelo veliko dolžnosti njegovega novega položaja težko breme. Že sredi leta 1902 so njegove moči začele pešati in proti koncu leta 1904 se je odločil zaprositi za upokojeitev. Žal pa je usoda hotela drugače – umrl je 29. decembra 1904, v svojem 73. letu starosti.

SLIKA 1. Friedrich Moritz Brauer z entomološko opremo v njegovih srednjih letih
(Vir: ZOBODAT - <https://www.zobodat.at/personen.php?id=3952&bio=full>).

Kot entomolog se je Brauer osredotočal zlasti na raziskave dvokrilcev, mrežekrilcev in kačjih pastirjev, obdeloval je tudi fosilne žuželke. Objavil je skoraj 200 znanstvenih prispevkov, med njimi so najbolj znane npr. neuropteroška monografija »*Neuroptera austriaca*« (BRAUER & LÖW 1857), dipteroška monografija »*Monographie der Oestriden*« (BRAUER 1863), pa serija več obsežnih dipteroških prispevkov »*Die Zweiflügler des Kaiserlichen Museums zu Wien*« (npr. BRAUER 1880, BRAUER & VON BERGENSTAMM 1895) in še bi lahko naštevali.

Tudi na odonatološkem področju je Brauer priobčil tudi številna zelo tehtna dela. Opisal je preko 100, pretežno tropskih vrst kačjih pastirjev (npr. BRAUER 1864, 1865, 1867a, 1867b, 1868a, 1868b), od katerih jih je danes 69 veljavnih, 38 od njegovih imen taksonov pa je uvrščenih bodisi v rang podvrste ali pa so bili sinonimizirani (PAULSON s sod. 2024). Opisal je tudi številne nove rodove kačjih pastirjev, od katerih jih danes kar 19 nosi Brauerjevo avtorstvo: *Staurophlebia*, *Gomphomacromia*, *Agrionoptera*, *Brachydiplax*, *Brachythemis*, *Crocothemis*, *Diplacina*, *Erythrodiplax*, *Lyrithemis*, *Macrodiplax*, *Nannodiplax*, *Nannothemis*, *Neurothemis*, *Onychothemis*, *Orchithemis*, *Pachydiplax*, *Tetrathemis*, *Trithemis* in *Urothemis*.

SLIKA 2. Predstavnico eksotične družine Chlorocyphidae, vrsto *Rhynocypha ustulata* z daljnega indonezijskega otočja Moluki, je leta 1867 opisal F. M. Brauer (Foto: M. Bedjanič; Indonezija, Seram, Manusela, 25-XI-1996).

Izmed številnih vrst, ki jih je opisal Brauer, je »evropskih« le nekaj, npr. vzhodni zimnik *Sympecma paedisca* (Brauer, 1877), kot omenjeno zgoraj pa nosita njegovo avtorstvo npr. nam bolj znana rodova škrlatcev *Crocothemis* Brauer, 1868 in telovnikarjev *Trithemis* Brauer, 1868. Brauerjevi zgodnji temeljni deli – *Verzeichniss der in Kaiserthume Österreich aufgefundenen Odonaten und Perliden* (1856) in *Die Neuropteren Europas und insbesondere Österreichs mit Rücksicht auf ihre geographische Verbreitung* (1876) – sta relevantni tudi za slovensko odonatologijo in ju je v Slovensko odonatološko bibliografijo uvrstil že KIAUTA (1994). V prvem delu (BRAUER 1856, SLIKA 3) navaja podatek za vrsto *Crocothemis erythraea* »pri Gorici«, medtem ko za *Sympetrum danae* navaja »Kranjska (Schiner)« (Op. SLIKA 3, spodaj: *Libellula scotica* Donovan je sinonim za *Sympetrum danae* Sulzer; Ignaz Rudolf Schiner (1813–1873) je bil avstrijski entomolog, specialist za dvokrilce). V drugem delu (BRAUER 1876, SLIKA 4) pa omenja vrsto *Ceriagrion tenellum* »že pri Trstu«, kar je povzeto po delu H. A. Hagen a »*Synonymia Libellularum Europaeorum*« (HAGEN 1840, KIAUTA 2017).

Verzeichniss
der
im Kaiserthume Oesterreich aufgefundenen
Odonaten und Perliden.

Von
Friedrich Brauer.

...

Fam. Odonata.

I. Sub-Fam. Libellulidae.

Trib. 1. Libellulina.

- G. 1. *Libellula quadrimaculata* L.** Im Monate Mai überall gemein. Prater, Mödling etc. bis Mitte Juni, var. *praenubila* New m. (Brittinger).
— *depressa* L. Ueberall gemein. Juni.
— *fulva* Müller. Im Prater am Bindlwasser. Mitte Juni; selten. Häufiger am Neusiedlersee. — Ungarn, Schlesien, Italien, Dalmatien (Frauenfeld).
— *cancellata* L. Mitte Juni überall gemein bis Ende August.
— *albistyla* De Selys. Prater Bindlwasser. Juni; seltener als die vorige Art. — Ungarn, Italien.
— *brunnea* Fonscol. In Gebirgsgegenden häufig. Bei Wien im Juni und Juli. — Dalmatien (Frauenfeld).
— *caerulescens* Fab. Mödling; selten. — Ungarn, Italien.
— *erythraea* Brullé. Prater am Bindlwasser. Juni; selten. — An der Narenta von Herrn Frauenfeld gesammelt, auch bei Görz (Brusenowsky). Südliche Ungarn (Brittinger).

...

- *vulgata* L. (De Selys.) Von Mitte August bis November überall sehr gemein.
— *scotica* Donovan. Im Prater im Monate Juli selten. — Krain (Schiner), Bukowina.

SLIKA 3. Naslovna stran (zgoraj) Brauerjevega seznama kačjih pastirjev (fam. Odonata) in vrbnic (fam. Perlidae) Avstrijskega cesarstva iz leta 1856. Izseka s strani 230 prikazujeta omembi vrst *Crocothemis erythraea* (sredina, kot *Libellula erythraea*) in *Sympetrum danae* (spodaj, kot *Libellula scotica*) za takratno Kranjsko (BRAUER 1856).

NEUROPTEREN EUROPAS

UND

INSBESONDERE OESTERREICHS

MIT RÜCKSICHT AUF IHRE GEOGRAPHISCHE VERBREITUNG.

KRITISCH ZUSAMMENGESTELLT

VON

D^r. F. BRAUER

A. Ö. PROFESSOR DER ZOOLOGIE AN DER UNIVERSITÄT WIEN.

...

S. G. *Pyrrhosoma* Charp. 1840.

* *Pyrrhosoma minium* Harris. Frankreich, England, Belgien, Holland, Deutschland, Schlesien, Griechenland, Italien, Spanien, südliches Schweden, Schweiz, Mingrelien.

— *tenellum*. Südwestliches Frankreich, England, Belgien, Griechenland, Italien (schon bei Triest), Sardinien, Spanien, Türkei, Schweiz, Algier.

SLIKA 4. Naslovna stran (zgoraj) Brauerjevega seznama mrežekrilcev Evrope iz leta 1876. Izsek s strani 300 prikazuje omembo vrste *Ceriatgrion tenellum* (spodaj, kot *Pyrrhosoma tenellum*) za okolico Trsta (BRAUER 1876).

V zaključku naj dodam, da je Brauer že za časa življenja opravljal številne častne funkcije in prejel visoka priznanja. Bil je redni član cesarske akademije znanosti na Dunaju in častni član dvanajstih entomoloških društev, med njimi najuglednejših v tujini (Berlin, Bruselj, London, Pariz, St. Petersburg, Washington). Že leta 1868 je bil odlikovan z zlato medaljo za umetnost in znanost, leta 1894 z viteškim križem

kraljeve družine, nekaj dni pred smrtjo pa je prejel poveljniški križec reda Franca Jožefa. Avstrijsko entomološko društvo – Österreichische Entomologische Gesellschaft podeljuje od leta 1998 posebno nagrado za izjemno delo na področju znanstvene entomologije – medaljo Friedricha Brauerja.

SLIKA 5. Tropski ploščec *Orchithemis pulcherrima* živi v jugovzhodni Aziji. Brauer je vrsto opisal leta 1878 in je tudi avtor njenega rodovnega imena (Foto: M. Bedjanič; Indonezija, Borneo, Tanjung Puting, 5-XI-1996).

SLIKA 6. Zanimivo je, da samci vrste *Orchithemis pulcherrima* nastopajo v dveh barvnih variantah – osnovna barva zadka je bodisi rdeča (SLIKA 5) ali skoraj črna kot na sliki desno (Foto: M. Bedjanič; Indonezija, Borneo, Tanjung Puting, 5-XI-1996).

LITERATURA:

- BRAUER, F., 1856. Verzeichniss der in Kaiserthume Österreich aufgefundenen Odonaten und Perliden. *Verh. zool.-bot. Ges. Wien* 6: 229-234.
- BRAUER, F., 1863. *Monographie der Oestriden*. K.k. Zoologisch-Botanische Gesellschaft, Wien. 292 str., Tab.1-10 excl.

- BRAUER, F., 1864. Erster Bericht über die auf der Weltfahrt der kais. Fregatte Novara gesammelten Neuropteren. *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien* 14: 159–164.
- BRAUER, F., 1865. Fünfter Bericht über die auf der weltfahrt der kais. Fregatte Novara Gesammelten Neuropteren. *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien* 15: 975–978.
- BRAUER, F., 1867a. Beschreibungen neuer exotischer Libellen aus den Gattungen *Neurothemis*, *Libellula*, *Diplax*, *Celithemis* und *Tramea*. *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien* 17: 3–26.
- BRAUER, F., 1867b. Bericht über die von Hrn. Dir. Kaup eingesendeten Odonaten. (Schluss.). *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien* 17: 287–302.
- BRAUER, F., 1868a. Neue und wenig Bekannte vom. Herrn Doct. Semper gesammelten Odonaten. *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien* 18: 167–188.
- BRAUER, F., 1868b. Dritter Bericht über die von Herrn G. Semper mitgetheilten, von dessen Bruder auf den Philippinen gesammelten Neuropteren und Beschreibung einer neuen Libellen-Gattung. *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien* 18: 541–558.
- BRAUER, F., 1876. Die Neuropteren Europas und insbesondere Österreichs mit Rücksicht auf ihre geographische Verbreitung. *Festschr. Feier 25. Besteh. zool.-bot. Ges. Wien*: 263–300.
- BRAUER, F., 1880. Die Zweiflügler des kaiserlichen Museums zu Wien. I. (1.) Die kaiserliche, Winthemsche, Wiedemannsche und Eggersche Sammlung. (2.) Systematische Übersicht. (3.) Die *Tabanus*-Arten der europäischen, mediterranen und sibirischen Subregionen. *Denkschr. Akad. Wiss. Wien* 42: 105–216.
- BRAUER, F. & F. LÖW, 1857. *Neuroptera austriaca. Die im Erzherzogthum Oesterreich bis jetzt aufgefundenen Neuropteren nach der analytischen Methode zusammengestellt, nebst einer kurzen Charakteristik aller europäischen Neuropteren-Gattungen*. Carl Gerold's Sohn, Wien. 80 str.
- BRAUER, F. & J VON BERGENSTAMM, 1895. Die Zweiflügler des Kaiserlichen Museums zu Wien. VII. Vorarbeiten zu einer Monographie der Muscaria Schizometopa (exclusive Anthomyidae). Pars IV. *Denkschr. Akad. Wiss. Wien* 61: 537–624.
- BRITTINGER, C., 1850. Die Libelluliden des Kaiserreichs Oesterreich. *Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften Wien, mathematisch-naturwissenschaftliche Classe* 4: 328–336.
- FLIEDNER, H., 2020. The scientific names of Brauer's odonate taxa. *International Dragonfly Fund - Report* 148: 1–55.
- HAGEN, H. A., 1840. *Synonymia libellularum europaeorum*. Dissertatio inauguralis, Dalkowski, Regimontii Prussorum. 84 str.
- HANDLIRSCH, A. 1905. Friedrich Moritz Brauer. *Verh. zool.-bot. Ges. Wien* 55: 129–166.
- KIAUTA, B., 1994. Gradivo za odonatološko bibliografijo Slovenije. *Exuviae* (1/1): 9–15.
- KIAUTA, B., 2017. Naslovnici pod rob: Pregled doslej ugotovljene odonatne favne na zgodovinskem in sedanjem slovenskem etničnem ozemlju izven meja slovenske države. *Erjavecija* 32: 1–13.
- PAULSON, D., M. SCHORR, J. ABBOTT, C. BOTA-SIERRA, C. DELIRY, K.-D. DIJKSTRA & F. LOZANO, (Coordinators) 2024. *World Odonata List*. OdonataCentral, University of Alabama. <https://www.odonatacentral.org/app/#/wol/> (dostop: 31-X-2024).

(M. BEDJANIČ)